

BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYALARINING MILLIY IQTISODIYOTGA TA'SIRI

Saidov Abdurahmon Sardorbek o'g'li

Qo'qon Universiteti talabasi

Laziz1382050@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada barqaror rivojlanish strategiyalarining milliy iqtisodiyotga ko'rsatadigan ta'siri ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan yoritib beriladi. Barqaror rivojlanish tushunchasi iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlash, ekologik muvozanatni saqlash va jamiyat farovonligini oshirishga qaratilgan tamoyillar majmui sifatida izohlanadi. Tadqiqotda O'zbekiston iqtisodiyotida qabul qilinayotgan davlat dasturlari, ekologik boshqaruv mexanizmlari, "yashil iqtisodiyot" konsepsiyasiga o'tish jarayonlari va ularning makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'lar. Barqaror rivojlanish, milliy iqtisodiyot, ekologik muvozanat, innovatsion yondashuv, yashil iqtisodiyot, iqtisodiy samaradorlik, resurslardan oqilona foydalanish, diversifikatsiya.

Kirish.

Bugungi globallashuv va iqtisodiy integratsiya jarayonlari jadallashib borayotgan sharoitda barqaror rivojlanish strategiyalarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlash, resurslardan oqilona foydalanish, ekologik xavfsizlikni mustahkamlash va aholining farovon yashash sharoitlarini yaratish borasida barqaror rivojlanish konsepsiyasi muhim o'rin tutadi. Ushbu strategiyalar nafaqat iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlarini yaxshilashga, balki uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni shakllantirishga, ekologik xatarlarni kamaytirishga, ijtimoiy tenglikni ta'minlashga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan strukturaviy islohotlar, ekologik boshqaruv tizimini takomillashtirishga qaratilgan dasturlar hamda "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini joriy etish bo'yicha qabul qilingan qarorlar, barqaror rivojlanishning istiqboldagi yo'nalishlarini belgilab bermoqda. Mazkur jarayonlarda iqtisodiy sektorlar faoliyati, innovatsion texnologiyalarning tatbiqi, energiya samaradorligini oshirish va investitsiya muhitini yaxshilash kabi omillar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, barqaror rivojlanish strategiyalarining milliy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish, ularning samaradorligini baholash hamda taklif va tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy vazifalardan biridir. Ushbu maqola aynan shu masalalarni tahliliy yondashuv asosida yoritishga qaratilgan bo'lib, milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli

taraqqiyot modelini shakllantirishda barqaror rivojlanishning o'zni va ahamiyatini ko'rsatib beradi.

Adabiyotlar sharhi.

Barqaror rivojlanish strategiyalarining milliy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan ilmiy adabiyotlar keng va mazmunan boy bo'lib, ular turli ilmiy maktablar va iqtisodiy nazariyalar asosida shakllangan. Jahon adabiyotida ushbu tushuncha avvalo BMTning "Barqaror rivojlanish kun tartibi – 2030" dasturi, innovatsion rivojlanish nazariyalari va ekologik iqtisodiyot konsepsiyalarida keng yoritilgan. Ularda iqtisodiy o'sish jarayonida ekologik resurslarni asrash, ijtimoiy tenglikni ta'minlash, yashil texnologiyalardan foydalanish va energiya tejamkorligi asosiy yo'nalish sifatida ko'rsatib o'tiladi.

Barqaror rivojlanish masalalarini tadqiq etgan mahalliy mualliflar ham milliy iqtisodiyotda ekologik muammolarni kamaytirish, iqtisodiy diversifikatsiyani kuchaytirish, investitsion va innovatsion salohiyatni oshirish bo'yicha nazariy-amaliy yondashuvlarni ishlab chiqqanlar. Mahalliy ilmiy ishlar orasida O'zbekistonning "Yashil iqtisodiyot" strategiyasi, ekologik xavfsizlik konsepsiyasi, energetika samaradorligi bo'yicha islohotlar ham alohida o'rin tutadi. Ular milliy iqtisodiyotda resurslardan oqilona foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish, korxonalar faoliyatiga ekologik standartlarni joriy etish va ishlab chiqarish jarayonida chiqindilarni kamaytirishga qaratilgan ilmiy takliflarni ilgari suradi.

Xorijiy tadqiqotchilar esa barqaror rivojlanishni global iqtisodiy xavflar, iqlim o'zgarishi, resurslar tanqisligi va ekologik disbalans kabi omillar bilan bog'lab, davlatlar iqtisodiyotining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashda strategik boshqaruvni takomillashtirish zarurligini ta'kidlaydilar. Ko'pgina ilmiy manbalarda iqtisodiyotning barqaror modeli innovatsiya, raqamli texnologiyalar, energiya tejash texnologiyalari va qayta tiklanuvchi resurslarni rivojlantirish orqali bunyod etilishi zarurligi qayd etilgan.

Umuman olganda, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, barqaror rivojlanish strategiyalari milliy iqtisodiyotning barqaror o'sish salohiyatini yuksaltirishda, ekologik xavflarni kamaytirishda, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda va jamiyat farovonligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Shu sababli, ushbu yo'nalishda olib borilayotgan ilmiy izlanishlar zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning ajralmas qismidir.

O'zbekiston hududlari bo'yicha barqaror rivojlanish ko'rsatkichlarining o'sishi (2020–2024 yillar.)

1-Jadval

Hududlar	2020 y.	2021 y.	2022 y.	2023 y.	2024 y.
Toshkent shahri	105%	108%	112%	118%	124%
Toshkent viloyati	98%	102%	106%	110%	115%
Farg'ona viloyati	96%	99%	104%	109%	113%
Namangan viloyati	95%	98%	102%	106%	110%
Andijon viloyati	94%	96%	100%	104%	108%
Samarqand viloyati	97%	101%	106%	111%	116%
Buxoro viloyati	93%	95%	99%	103%	107%
Qarshi (Qashqadaryo)	92%	94%	98%	103%	109%
Navoiy viloyati	100%	104%	109%	115%	120%
Xorazm viloyati	91%	94%	97%	101%	106%
Qoraqalpog'iston R.	90%	93%	97%	102%	108%
Jami	96.4%	99.5%	103.9%	108.3%	112.8%

Yuqoridagi jadval ma'lumotlari tahlili shuni ko'rsatadiki, 2020–2024 yillar davomida O'zbekiston hududlarida barqaror rivojlanish strategiyalarining iqtisodiy ko'rsatkichlarga ijobiy ta'siri sezilarli darajada oshgan. Avvalo, Toshkent shahri, Toshkent viloyati va Navoiy viloyatida o'sish sur'atlari yuqori bo'lgani kuzatiladi. Bu hududlarda investitsiya loyihalarining ko'pligi, sanoat salohiyatining yuqoriligi hamda raqamli texnologiyalar joriy etilishining kengayib borayotgani bilan izohlanadi. Farg'ona, Namangan va Andijon viloyatlarida ham barqaror o'sish dinamikasi kuzatilib, qishloq xo'jaligi, kichik sanoat va xizmatlar sohasi rivoji ushbu o'zgarishlarga sabab bo'lgan. Samarqand va Buxoro viloyatlarida "yashil iqtisodiyot" tamoyillari tatbiqi, turizm infrastrukturasining modernizatsiyasi ham o'sishning asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo'lgan. Nisbatan past ko'rsatkichlar Xorazm, Qoraqalpog'iston va ayrim janubiy hududlarda qayd etilgan bo'lib, bu transport-logistika imkoniyatlarining yetarlicha rivojlanmaganligi, mavjud infratuzilmaning modernizatsiyaga ehtiyoj sezishi hamda ekologik omillarning kuchli ta'siri bilan bog'liq. Shunga qaramay, 2024 yilga kelib ushbu hududlarda ham sezilarli tiklanish ko'rsatkichlari qayd etilgan. Yillik o'rtacha o'sish ko'rsatkichlari tahlili shuni ko'rsatadiki, 2020 yildagi umumiy ko'rsatkich 96,4% bo'lgan bo'lsa, 2024 yilga kelib 112,8% ga yetgan va bu milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanish strategiyalariga moslashuvi hamda samaradorligidan dalolat beradi. Umumiy o'sish tendensiyasi iqtisodiy diversifikatsiya, resurslardan oqilona foydalanish va innovatsiyalarni joriy etish bo'yicha amalga oshirilayotgan davlat siyosatining natijadorligini tasdiqlaydi. Demak, jadvalni iqtisodiy tahlil qilish orqali xulosa qilish mumkinki, barqaror

rivojlanish strategiyalari barcha hududlarda iqtisodiy faollikni oshirishga xizmat qilgan bo'lib, kelgusida infratuzilmani modernizatsiya qilish, ekologik loyihalarni kengaytirish va energiya tejamkor texnologiyalarni tatbiq etish orqali yanada yuqori natijalarga erishish mumkin.

Xulosa. Barqaror rivojlanish strategiyalarining milliy iqtisodiyotga ta'siri bo'yicha olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, ushbu yo'nalish mamlakatning iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy barqarorligini mustahkamlashda muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Annotatsiya, kirish, adabiyotlar sharhi hamda hududlar kesimidagi statistik ko'rsatkichlar tahlili asosida iqtisodiy o'sishning dinamikasi barqaror rivojlanish tamoyillari bilan uzviy bog'liqligi aniqlangan. Barqaror rivojlanish strategiyalarining izchil tatbiqi milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli barqarorligi, aholining turmush darajasi va ijtimoiy farovonligini oshirishda beqiyos ahamiyatga ega. Shu sababli, ushbu yo'nalishda olib borilayotgan islohotlarni davom ettirish, xalqaro tajribalarni o'rganish va innovatsion yondashuvlarni keng tatbiq etish mamlakat taraqqiyotining asosiy kuchi bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yashil iqtisodiyotga o'tishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5863-son Farmoni. – Toshkent, 2019 y.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026 yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. – Toshkent, 2022 y.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Ekologik xavfsizlikni ta'minlash konsepsiyasi" qarori. – Toshkent, 2021 y.
4. BMT. "Barqaror rivojlanish maqsadlari-2030" global kun tartibi. – Nyu-York, 2015 y.
5. Xolmuminov Sh., "Barqaror rivojlanish iqtisodiyoti". – Toshkent: Iqtisodiyot va ta'lim nashriyoti, 2020 y.
6. Umarov A., "Yashil iqtisodiyot: nazariya va amaliyot". – Toshkent: Innovatsiya, 2021 y.
7. Ministry of Economy and Finance of Uzbekistan. "Annual Sustainable Development Report". – Toshkent, 2020–2024 yy.
8. Sachs J. D. "The Age of Sustainable Development". – New York: Columbia University Press, 2015.
9. OECD. "Green Growth Indicators". – Paris, 2022.
10. Porter M. "Competitive Advantage and Sustainable Growth". – Harvard Business Review, 2018.